1.12.2021

Ympäristövaliokunta torstai 02.12.2021

Asia: O 44/2021 vp Meren- ja vesienhoidon tila nyt: Vesiensuojelun tehostamisohjelma – Veden vuoro ja Saaristomeri-ohjelma

Laatijat: Saara Bäck ja Antton Keto, luontoympäristöosasto

Meren ja vesienhoidon tila nyt

Valtioneuvosto hyväksyy vesien ja merenhoitosuunnitelmat vuosille 2022-2027 ja niiden tavoitteena on vesien ja Itämeren hyvän tilan saavuttaminen ja ylläpitäminen. Tiedossa kuitenkin on, että vaikka suunnitelmissa esitetyt toimenpiteet ovat toteutuksessa vuoden 2027 loppuun mennessä, hyvää tilaa ei tulla kaikilta osin vielä saavuttamaan. Vesien- ja merenhoidon suunnitelmat toteuttavat myös Itämeren rantavaltioiden ja EU:n lokakuussa 2021 hyväksymää Itämeren toimintaohjelmaa (Baltic Sea Action Plan) ja hallituksen huhtikuussa 2021 käynnistämää Saaristomeriohjelmaa.

Vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden toteuttamista vahvistetaan vesiensuojelun tehostamisohjelmalla 2019-2023 ja EU:n elpymisvälineen rahoituksella 2021-2024. Toimenpiteiden toteutuksella vähennetään rehevöitymistä, haitallisten aineiden päästöjä ja hallitaan muita vesi- ja meriympäristön tilaan kohdistuvia paineita parantaen samalla vesi- ja meriluonnon monimuotoisuutta.

Itämeren ja sisävesien ravinne- ja kiintoainekuormitusta on viime vuosikymmenten meren- ja vesienhoidon toimilla saatu alennettua. Kuormitushistoria ja nykykuormitus eivät kuitenkaan mahdollista hyvän tilan saavuttamista ilman lisätoimenpiteitä. Ilmastonmuutoksesta aiheutuvat lisääntyvät sateet ja leudot talvet lisäävät samanaikaisesti ravinnekuormitusta vesiin, jonka seurauksena jo toteutettujen vesiensuojelutoimien vaikuttavuus heikkenee.

Vesien- ja merenhoidon tavoitteiden edistämistä ja vesiensuojelun tehostamisohjelmaa rahoitetaan momentilta **35.10.22 Eräät ympäristömenot**. Konkreettisia toimenpiteitä avustetaan ensisijaisesti momentilta **35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen.**

35.10.22 Eräät ympäristömenot

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma	4 500 000 euroa
- Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	4 390 000 euroa
- Elpymisväline (RRF), ravinteiden kierrätys	3 000 000 euroa
- Ympäristötehtävien palvelujen hankinta (vesi- ja meriseurannat)	4 125 000 euroa
Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	**yht. 16 015 000 euroa**

Vesiensuojelun tehostamisohjelma vauhdittaa vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toimeenpanoa vuosien 2019-2023 aikana. Vuonna 2022 tehostamisohjelman toimeenpanoon on varattu yhteensä 12 miljoonaa euroa, josta 4,5 miljoonaa euroa momentille 35.10.22. Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuoden 2022 määräraha käytetään maa- ja metsätalouden vesienhallinnan tukemiseen, alueellisten toimijaverkostojen vahvistamiseen ja vesistövaikutusten arvioinnin tarkentamiseen Saaristomerellä. Osa määrärahasta kohdistuu ohjelman teemojen (peltojen kipsikäsittelyt, vesienhallinta, vesistökunnostus, hylkyjen saneeraus sekä kaupunkivedet) hallinnointiin ELY-keskuksissa ja Suomen ympäristökeskuksessa.

Valtakunnallisilla oppailla, mallityökaluilla sekä tietojärjestelmien uudistamisella tuetaan vesien- ja merenhoidon asiantuntijatyötä ELY-keskuksissa ja tutkimuslaitoksissa. ELY-keskuksissa sekä tutkimuslaitoksissa määrärahaa käytetään vesien- ja merenhoitosuunnitelmien laadintaan ja riskiarviointiin sekä pohjavesialueiden luokitukseen, toimenpiteiden toteutuksen edistämiseen ja seurantaan sekä viestintään.

Velmu-ohjelma kerää tietoa vedenalaisten luontotyyppien, lajien ja niiden muodostamien yhteisöjen esiintymisestä Suomen merialueilla. Ohjelman päätavoite on edistää Itämeren lajien ja merialueiden suojelua ja tukea meren ja sen luonnonvarojen kestävää käyttöä. Vuonna 2022 tiedon keruu keskittyy Pohjanlahdella. Toinen keskeinen toimenpide on jatkaa vuoden 2021 lopussa alkaneen kahdeksanvuotisen (20 miljoonan euron) EU osarahoitteisen (60%) Itämeren luonnon monimuotoisuus hankkeen (BIODIVERSEA) toteuttamista.

Ravinteiden kierrätysohjelma painottuu yhdyskuntajätevesien sisältämien ravinteiden tehokkaaseen hyödyntämiseen, energiatehokkuuden lisäämiseen sekä vesistöjen ravinnekuormituksen vähentämiseen. Uusien hankkeissa rahoitusta on suunnattu jätevesien ja jätevesilietteiden ravinteiden kierrätys- ja talteenottohankkeisiin sekä eri toimijoiden välisiin symbioosihankkeisiin. Ravinteiden kierrätysohjelman työn jatkuu nykyisten painotusten mukaisesti EU:n elpymisvälineen kautta tulevalla 3 miljoonan euron rahoituksella vuosina 2022-2023.

Vesi- ja meriseurantaa ja sen kehittämistä ja modernisointia jatketaan. Määräraha käytetään pääosin ELY-keskuksissa, jotka vastaavat maastotehtävien ja laboratorioanalyysien ostopalveluiden hankinnoista. Määrärahalla edistetään kustannustehokkaiden uusien ympäristöseurantojen kehittämistä ja tietojen entistä avoimempaa käyttöä. Myös tietovarantojen hallinnan kehittäminen ja tiedon avoimen käytön edistäminen edellyttävät työtä vuonna 2022.

35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma	7 500 000 euroa
- Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttaminen	1 521 000 euroa
- Elpymisväline (RRF), peltojen kipsikäsittely	10 000 000 euroa
Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttaminen	**yht. 19 021 000 euroa**

Vesien- ja meren hyvän tilan saavuttamiseen tarvittavat käytännön toimenpiteet kuvataan vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmissa ja niiden valtion rahoitusosuus perustuu tällä hetkellä pääosin vesiensuojelun tehostamisohjelmaan. Toimenpiteitä tarvitaan järvi-, joki- ja rannikkokohteissa sekä pohjavesialueilla. Määrärahat jaetaan ELY-keskusten kautta valtion avustuksina alueellisille ja paikallisille toimijoille.

Vuoden 2022 määrärahasta käytetään noin 9 miljoona euroa vesien- ja merenhoidon käytännön toimenpiteiden toteuttamiseen pohja- ja pintavesien hyvän tilan saavuttamiseksi ja niiden tilan turvaamiseksi. Vesiensuojelun tehostamisohjelman määräraha käytetään peltojen kipsikäsittelyyn Saaristomeren valuma-alueella, maa- ja metsätalouden vesienhallinnan sekä kaupunkivesien hallinnan käytännön toimenpiteisiin ja vesistökunnostuksiin. Vesien –ja merenhoitosuunnitelmien toteuttamiseen sisältyy pohjavesien suojelusuunnitelmien laatiminen ja paikallisia vesistökunnostushankkeita. Peltojen kipsikäsittelyä laajennetaan Saaristomeren valuma-alueen lisäksi muille rannikon valuma-alueille EU:n

elpymisvälineen kautta tulevalla 10 miljoonan euron määrärahalla. Sen avulla on mahdollista levittää kipsiä noin 35 000 hehtaarille peltoa vuosien 2022-2024 aikana.

Pintavesissä toteutetaan paikallisia vesiensuojelutoimenpiteitä usein kuntien, asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen yhteistyönä. Toimenpiteillä vähennetään ulkoista kuormitusta ja toteutetaan kunnostustoimia valuma-alueilla ja vesistöissä. Avustuksilla tuetaan rehevien järvien ja merenlahtien tilaa ja vaelluskalojen luontaista lisääntymistä parantavia sekä lajien säilymisen ja monimuotoisuuden kannalta tärkeitä hankkeita.

Pohjaveden suojelua edistetään edelleen avustamalla kuntia laatimaan pohjavesialueiden suojelusuunnitelmia. Suojelusuunnitelmaa käytetään alueiden käytön suunnittelussa, viranomaisvalvonnassa sekä käsiteltäessä lupahakemuksia ja ilmoituksia. Suojelusuunnitelman avulla pyritään suojelemaan pohjavettä rajoittamatta tarpeettomasti muuta maankäyttöä.

Vesiensuojelun tehostamisohjelmalla toimeen

Vesiensuojelun tehostamisohjelma vauhdittaa vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toimeenpanoa vuosien 2019-2023 aikana yhteensä 69 miljoonan euron rahoituksella. Rahoituksen pitkäjänteisyydellä voidaan varmistaa vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toimeenpano ja toimien vaikuttavuus kohti vesien ja Itämeren hyvää tilaa. Sidosryhmien ja hanketoimijoiden kannalta on tärkeää, että valtion osuus toimenpiteiden rahoituksessa on varmistettu. Toimintaa tulee jatkaa nykyisillä painotuksilla myös tulevina vuosina, sillä valtion rahoituksella on myönteinen vaikutus toimijoiden pitkäjänteiseen sitoutumiseen vesien- ja merenhoitoon.

Saaristomeriohjelmalle tiekartta

Hallitus käynnisti huhtikuussa 2021 Saaristomeriohjelman, jonka tavoitteena on kääntää Saaristomeren valuma-alueen maatalouden kuormitus laskuun ja saada se pois Itämeren pahimpien kuormittajien HELCOMin hot spot –listalta. Alueellisissa kuuden vuoden välein tarkistettavissa vesienhoitosuunnitelmissa esitetään tarvittavat toimet vesien hyvän tilan turvaamiseksi ja saavuttamiseksi. Saaristomeren alueella tarvittavat toimenpiteet esitetään Varsinais-Suomen vesienhoidon alueellisessa toimenpideohjelmassa ja niiden toteuttamisella on mahdollisuus saada Saaristomeri HELCOMin ns. hotspot-listalta vuoteen 2027 mennessä. Saaristomeriohjelmalle laaditaan tiekartta kesäkuuhun 2022 mennessä. Tiekartan tarkoituksena on varmistaa alueellisten toimijoiden hyvä yhteistyö, joka mahdollistaa olemassa olevien ja tulevien EU- ja kansallisten rahoitusohjelmien hyödyntämisen Saaristomerellä tarvittavien toimien toteuttamiseen.